

jB Lorenz

**Laaggeletterde ouders
in de Voor- en Vroegschoolse Educatie**

Januari, 2020

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding

2. Context

- 2.1 Begrippenkader Vroeg- en Voorschoolse Educatie (VVE)
- 2.2 De uitdagingen met ouderbetrokkenheid binnen de VVE
- 2.3 De koppeling tussen ouderbetrokkenheid en volwasseneneducatie

3. Oplossingsrichting

- 3.1 Bereid zijn: bewust worden en herkennen
- 3.2 Vinden: screening en/of assessment
- 3.3 Opleiden: doorverwijzen naar passend aanbod
- 3.4 Volgen: registreren en terugkoppelen
- 3.5 Input vanuit de praktijk

4. Conclusies en aanbevelingen

- 4.1 Algemene bevindingen
- 4.2 Een Rotterdamse pilot

Bijlagen:

- 1. Bronnen
- 2. Lijst van personen met wie gesproken is

Samenvatting

In voorliggend document wil Stichting Lezen & Schrijven het thema ouderbetrokkenheid in de aanpak van laaggeletterdheid (opnieuw) op de kaart te zetten en een voortrekkersrol te pakken waar het gaat om het leggen van nieuwe verbindingen tussen de Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) en het aanbod om de basisvaardigheden van laaggeletterde ouders te versterken.

Hoewel de VVE, gezien de doelgroep en doelstellingen, dus een perfecte vindplaats is voor laaggeletterde ouders, wordt dit gegeven tot op heden onvoldoende benut om deze ouders door te geleiden naar passend aanbod om de eigen basisvaardigheden te versterken.

Stichting Lezen & Schrijven erkent, dat taalstimulering en ouderbetrokkenheid een belangrijke rol spelen in het schoolsucces van kinderen en dus bij de preventie van laaggeletterdheid. Kinderen van ouders die laaggeletterd zijn, hebben een grotere kans om zelf later ook laaggeletterd te worden. Lokaal is de Stichting in dat kader betrokken bij diverse initiatieven, zoals het aanbieden van cursussen en workshops rond de thema's Taal & Ouderbetrokkenheid op scholen en in buurthuizen en het agenderen van preventie en een gezinsaanpak in het terugdringen van laaggeletterdheid.

Ook werd het aanbod 'Voor jou en je kind!' ontwikkeld. Voor jou en je kind! is een cursus voor ouders van peuters, kleuters en kinderen op de basisschool. Tijdens de cursus leren ouders de taalvaardigheid van hun kind te stimuleren, bijvoorbeeld door te oefenen met taalspelletjes of het stellen van vragen. De cursus bestaat uit ten minste zes bijeenkomsten. Het materiaal kan flexibel worden ingezet, zodat het aansluit op de thema's die op school of bij de aanbieder van voor- en vroegschoolse educatie worden behandeld. Echter, in de praktijk blijkt dit programma soms wel, maar soms ook niet aan te sluiten bij lokale situaties en werkwijzen. Vaak is maatwerk nodig om eerst het vertrouwen op te bouwen bij de doelgroep. Vervolgens is het nodig goed in kaart te brengen op welk niveau de betreffende groep functioneert.

Het versterken van ouderbetrokkenheid en taalstimulering door ouders thuis binnen de VVE is geen sinecure. Men vindt het lastig deze ouders te bereiken en hen doeltreffend te betrekken bij het leerproces van de kinderen. Daarnaast bestaat er geen natuurlijke samenwerking tussen de voor- en vroegschoolse voorzieningen en de aanbieders van taalcursussen in de volwasseneneducatie, noch op beleidsniveau noch op uitvoeringsniveau. De aansluiting van educatie bij het sociaal domein is in veel gemeenten nog nauwelijks gerealiseerd. Het herkennen en screenen van laaggeletterdheid, maar ook het bespreekbaar maken van het taalprobleem, is ook niet ingebed in de VVE.

Om te komen tot een trendbreuk zijn een aantal belangrijke randvoorwaarden of werkzame mechanismen te noemen. In een pilot in drie gemeenten die door CINOP is onderzocht wordt gesproken over eigenaarschap, van mens-tot-mens contact en de manier van samenwerking.

Het promotieonderzoek Thuis in Taal van Martine van der Pluijm van de Hogeschool Rotterdam werd een 7-stappen-aanpak ontwikkeld. Centraal staat het werken aan wederkerige relaties met ouders, waarin de professional zich verdiept in de taalomgeving thuis en samen met collega's en ouders een koers bepaalt. Vervolgens kan de ouder gericht worden ondersteunt in de eigen rol zodat zij de taalontwikkeling van hun kind effectiever kunnen gaan ondersteunen. De Thuis in Taal aanpak kenmerkt zich verder door de bottom-up benadering. Het werkveld moet zelf binnen de eigen kaders een aanpak ontwikkelen die aansluit bij hun ouders. De zeven stappen bieden hierin houvast, maar bieden geen kant-en-klare oplossing.

VISIE OP OUDERS EN PREVENTIE & ROL VAN STICHTING LEZEN & SCHRIJVEN

Stichting Lezen & Schrijven wil met dit document een bijdrage leveren aan de trendbreuk die nodig is om ouders in de VVE beter te bereiken en te begeleiden naar passend taalaanbod om de eigen basisvaardigheden te versterken. Geen nieuwe interventies ontwikkelen, maar komen tot een gezamenlijke en duurzame werkwijze die aansluit bij de doelgroep. Hierbij wordt op basis van genoemde onderzoeken gekozen voor de volgende *acht uitgangspunten* in de nieuwe aanpak:

1. **Veel aandacht voor langdurige samenwerking** met alle partners in het werkveld
2. **Nadruk op experimenteren en kennisontwikkeling** om zodoende samen met de eindgebruikers te onderzoeken wat wel en niet werkt (effectonderzoek ná praktijkonderzoek)
3. **Differentiëren en maatwerk** afgestemd op de diversiteit aan gezinnen en lokale situaties, maatwerk stimuleren, met hierbij **extra aandacht voor de ouders met de minste opleiding en geletterdheid** en hun kenmerken (oplossingen werken vaak niet voor die doelgroep)
4. **Focus op de professionele ontwikkeling** van leerkrachten, begeleiders van taalcursussen en andere professionals, zowel op thema's als laaggeletterdheid en het belang van taal, maar vooral ook het ontwikkelen van een open grondhouding en het kunnen aangaan van een wederkerige relatie met ouders (geen kennisoverdracht, maar ruimte voor reflectie en ervaren)
5. **Aanpassing in het curriculum van diverse opleidingen** op genoemde competenties en onderwerpen
6. **De opbrengst is het proces.** Het vraagt een lange adem om kleine maar effectieve stappen te maken/ waarderen en niet meteen naar een eindresultaat te werken (daarmee worden juist kansen gemist).

De *rollen* die Stichting Lezen & Schrijven vanuit haar expertise wil spelen in deze ontwikkeling betreft met name de volgende inbreng:

- **initiëren van de samenwerking** tussen partijen
- **faciliteren van het proces**, bijvoorbeeld d.m.v. changelabs en design thinking
- **inbrengen van expertise** over laaggeletterdheid en de didactische implicaties
- **ondersteunen van gemeenten** in hun regierol rond preventie laaggeletterdheid
- **ondersteunen van organisaties** om aandacht voor taal in te bedden in werkprocessen
- **vergroten van bewustzijn** bij alle betrokkenen/ communicatiecampagnes

Een Rotterdamse pilot

In het Beleidskader Taal in Rotterdam, De Taalspiraal, worden de uitgangspunten en randvoorwaarden die in dit rapport worden beschreven, ondersteund: preventie, aansluiten bij de leerbehoeften en intrinsieke motivatie, integrale samenwerking en vindplaatsgericht. Ook wil de stad ruimte geven aan nieuwe initiatieven.

De tijd lijkt rijp voor een Rotterdamse pilot, waarin belangrijke partners zoals bijvoorbeeld de Hogeschool Rotterdam, het CED en Stichting Lezen & Schrijven de handen ineenslaan en komen met een voorstel, waarin wordt aangesloten op gebruikte en bestaande programma's en materialen en voortgebouwd op de aanpak en uitgangspunten van Thuis in Taal. De genoemde uitgangspunten in het kader op de voorgaande bladzijde staan centraal in de uitwerking van een voorstel.

Het gezamenlijke doel van een dergelijke pilot is het krachtiger benutten van de VVE als vindplaats door:

1. Het realiseren van een stevige verbinding tussen de betrokken beroepskrachten, beschikbare programma's en beoogde resultaten binnen de VVE aan de ene kant en de volwasseneneducatie aan de andere kant.
2. Het ontwikkelen van een aanpak binnen de VVE waarin de screening en doorverwijzing van laaggeletterde ouders naar passend taalaanbod een vanzelfsprekend en integraal onderdeel wordt.

Zodat niet alleen de kinderen in de VVE hun taalvaardigheden versterken en hun onderwijskansen vergroten, maar er ook aandacht komt voor het versterken van de persoonlijke basisvaardigheden van de ouders.

1. Inleiding

Stichting Lezen en Schrijven zorgt er samen met haar partners voor dat zoveel mogelijk mensen in Nederland kunnen lezen, schrijven, rekenen en digitaal vaardig zijn. De Stichting hanteert hierbij vier speerpunten:

- Kennis verzamelen en delen over laaggeletterdheid.
- Iedereen die niet goed kan lezen, schrijven of rekenen scholing bieden om dit alsnog te leren (curatie).
- Actief werken aan het voorkomen van laaggeletterdheid door onder andere (voor)lezen te stimuleren bij kinderen en ouders (preventie).
- Zo veel mogelijk mensen ervan bewust maken dat 2,5 miljoen Nederlanders laaggeletterd zijn.

In de afgelopen jaren heeft de stichting jaarlijks meer dan laaggeletterde mensen 20.000 mensen bereikt met haar programma door samen te werken met verschillende Ministeries en vele samenwerkingspartners in het veld. De combinatie van onderwijskundige expertise, praktijkgericht lesmateriaal en een getrainde (taal)vrijwilliger zorgt voor mooie resultaten. Er zijn niveau-verhogende programma's en projecten waarbij specifieke thema's aan bod komen, zoals werk, zelfredzaamheid of gezondheid.

Taalontwikkeling bij kinderen

Bijna 18% van alle 15-jarigen in Nederland heeft een leesniveau waarbij zij het risico lopen om op latere leeftijd onder de noemer 'laaggeletterd' te vallen. De onderwijsinspectie ziet daarnaast de laatste twee jaar steeds meer leerlingen van de basisschool komen die niet goed kunnen lezen. Ook rekenen blijft achter. De inspectie vermeldt daarnaast dat ongelijke kansen toenemen, omdat de kwaliteitsverschillen tussen scholen in rijke en in arme wijken toenemen. De taalvaardigheid van ouders heeft een directe invloed op die van hun kinderen. Laaggeletterde ouders hebben moeite met taalstimulering thuis, wat een negatieve impact kan hebben op de geletterdheid van kinderen. Om te voorkomen dat er een nieuwe generatie laaggeletterden komt, is het belangrijk bij kinderen al op jonge leeftijd taal te stimuleren.

Voor- en vroegschoolse educatie

Vandaar dat veel gemeenten inzetten op de voor- en vroegschoolse educatie. Voor- en vroegschoolse educatie (VVE) is een onderdeel van het onderwijsachterstandenbeleid (OAB). Het doel van voor- en vroegschoolse educatie is kinderen met een risico op onderwijsachterstand (vanwege kenmerken in hun omgeving) een betere start te geven in groep 3 van de basisschool.

Voorschoolse educatie (VE) is gericht op kinderen tussen 2,5 en 4 jaar oud met (risico op) onderwijsachterstand en wordt verzorgd op een voorschoolse voorziening, zoals een voorschool of kinderdagverblijf. Vroegschoolse educatie is voor het bevorderen van onderwijskansen van doelgroepkinderen in groep 1 en 2 van de basisschool.

Voor- en vroegschoolse educatie heeft betrekking op de volgende aspecten:

- Gerichte toeleiding (vooral via consultatiebureaus) van doelgroepkinderen naar voorschoolse voorzieningen.
- Extra kindplaatsen in voorschoolse voorzieningen voor kinderen die anders niet aan zo'n voorziening zouden deelnemen.
- Verbetering van de structurele kwaliteit (gunstiger staf-kindratio, professionalisering).
- Verbetering van de proceskwaliteit, onder meer door gebruik te maken van een methode voor voor- en vroegschoolse educatie.
- Bevorderen van de ouderbetrokkenheid (bij voorschoolse voorziening/school en thuis).

Probleemstelling:

De VVE is vanuit het perspectief van Stichting Lezen & Schrijven een enorme vindplaats voor laaggeletterde ouders die vooralsnog onvoldoende benut wordt door betrokken partners om deze ouders door te begeleiden naar een passend aanbod om hun eigen basisvaardigheden te versterken.

In voorliggend document wordt hier dieper op ingegaan door op zoek te gaan naar de oorzaken hiervan en tevens een mogelijke oplossingsrichting aan te dragen, waardoor uiteindelijk niet alleen de kansen en vaardigheden van kinderen binnen de VVE worden vergroot maar ook die van de ouders.

Doel is om het thema ouderbetrokkenheid in de aanpak van laaggeletterdheid (opnieuw) op de kaart te zetten en als Stichting Lezen & Schrijven een voortrekkersrol te pakken waar het gaat om het leggen van nieuwe verbindingen tussen de VVE en het aanbod om de basisvaardigheden van laaggeletterde ouders te versterken.

2. Context

2.1 Begrippenkader Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)

Voor- en vroegschoolse educatie is een onderdeel van het onderwijsachterstandenbeleid (OAB). Dit beleid kwam tot stand na 1970. De aanleiding was het inzicht dat kinderen uit lagere sociaal-economische milieus, ongeacht hun talenten, minder kansen hebben op een succesvolle schoolloopbaan dan kinderen uit de hogere rangen. Het gaat dus om kinderen, die door een ongunstige omgeving (met name de thuissituatie), op school slechter presteren dan ze bij een gunstiger situatie zouden kunnen doen (Kloprogge en De Wit, 2015).

Doelgroep

De landelijke overheid gebruikt sinds 2019 de volgende kenmerken in de omgeving van kinderen om te bepalen welke kinderen het meeste risico lopen op onderwijsachterstand:

- Het opleidingsniveau van beide ouders;
- Het herkomstland van de moeder;
- De verblijfsduur van de moeder in Nederland;
- Het gemiddelde opleidingsniveau van alle moeders op de school;
- Of de ouders in de schuldsanering zitten.

Op basis van deze indicatoren berekent het CBS ieder jaar hoe groot het risico op onderwijsachterstand van een peuter en een leerling is. Dit wordt de onderwijsscore genoemd. Op basis van deze anonieme schoolscores van kinderen tussen 2 en 4 jaar en basisschoolleerlingen wordt de achterstandsscore voor een gemeente berekend en het budget bepaald. Hoewel laaggeletterdheid van de ouder hier niet expliciet als indicator is opgenomen, behoeft het geen betoog dat onder de VVE-ouders veel laaggeletterden vallen.

VVE-programma's

VVE-programma's zijn educatieve programma's gericht op het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden. VVE-programma's beginnen in een voorschoolse voorziening en lopen door tot en met groep twee van de basisschool. Er is een onderscheid tussen centrumgerichte en gezinsgerichte programma's voor ontwikkelingsstimulering van kinderen.

Centrumgerichte programma (VVE-programma's) worden uitgevoerd in een voorschoolse voorziening (kinderdagverblijf of voorschool) en/of in groep 1 en 2 van de basisschool (vroegschools).

Gezinsgerichte programma's richten zich via de ouders op de kinderen. De ontwikkeling van het kind wordt gestimuleerd doordat ouders thuis met hun kind allerlei speelse activiteiten doen en voorlezen. Verder wordt de ouder-kind-interactie bevorderd en ouders leren vaardigheden om hun kind te ondersteunen en stimuleren bij hun ontwikkeling.

Ouderbetrokkenheid

In Nederland worden verschillende definities van ouderbetrokkenheid gebruikt. Hoogeveen en Versteegen (2013a) definiëren ouderbetrokkenheid als: “Alle vormen van belangstellende betrokkenheid van de ouders bij de begeleiding van hun eigen kind, bij de groep waarin hun kind zit en bij de peuterspeelzaal of school als geheel en alle vormen van belangstellende betrokkenheid van de voorschoolse instelling of school bij de thuissituatie van het kind”.

Ouderbetrokkenheid kan zowel thuis plaatsvinden, als op het kinderdagverblijf, de peuterspeelzaal of de school. Voorbeelden van ouderbetrokkenheid thuis zijn voorlezen, rijmen of gesprekjes voeren over school. Ouders laten hun betrokkenheid bij het kindercentrum of de school zien door naar rapportbesprekingen en ouderavonden te gaan.

Ouderbetrokkenheid thuis heeft het meeste effect op de ontwikkeling van kinderen (Bakker e.a. 2013). Hierbij gaat het om de mate waarin ouders hun kind ondersteunen en stimuleren in de ontwikkeling. De kern hiervan is de interactie tussen ouders en kind. De kwaliteit van de ouder-kind interactie is een sterkere voorspeller van leerresultaten dan de mate waarin ouders op school actief zijn. Hand- en spandiensten die ouders aan de school leveren, hebben weinig tot geen invloed op de ontwikkeling van het kind. (Hoogeveen en Versteegen 2013b).

Hoogleraar Judi Mesman wees in haar oratie (2010) op het belang van de thuisomgeving voor de ontwikkeling van kinderen. Het gaat er hierbij om wat ouders doen met hun kind. Het betreft stimulerende activiteiten als voorlezen, rijmen met het kind, doe-alsof spel etc. Maar ook is het essentieel op welke manier ouders hun kinderen stimuleren en ondersteunen: de kwaliteit van de ouder-kind interactie (Mesman 2010). Het is bijvoorbeeld van belang dat er gesprekjes zijn op een hoger ontwikkelingsniveau dan het kind op dat moment heeft. Dit wordt ook wel 'academische taal' of 'schooltaal' genoemd (Henrichs 2010). Bij 'schooltaal' gaat het vaak niet over het hier-en-nu. Er wordt een complexere woordenschat gehanteerd.

Volgens Mesman (2010) is het tevens nodig dat ouders informatie en uitleg geven, die aansluit bij het ontwikkelingsniveau van het kind, en dat zij structuur bieden. Ze zorgen er bijvoorbeeld voor dat het kind ruimte heeft om te spelen, dat kinderen regels leren, etc. Ook moeten kinderen de kans krijgen om dingen zelf te ontdekken en uit te proberen. Daarbij hebben ze op de juiste momenten positieve ondersteuning nodig om verder te kunnen. Het is belangrijk dat ouders complimentjes geven, en hun kind niet bekritisieren of afwijzen.

Om een stimulerend gezinsklimaat te realiseren, is veel meer nodig dan losse themabijeenkomsten en 'lesjes' meegeven om thuis te doen. Veel laagopgeleide ouders zijn onvoldoende in staat dergelijke lesjes duidelijk en sensitief uit te voeren. Het is dan ook nodig om vaardigheden van ouders in het ondersteunen en stimuleren van hun kind te bevorderen (Mesman 2010). Daarbij moet worden uitgegaan van wat ouders kunnen en worden aangesloten bij de sterkste taal van ouders (Scheele 2010).

Taal en ouderbetrokkenheid

Er bestaan interventies die het bevorderen van de Nederlandse taal bij ouders koppelen aan het bevorderen van ouderbetrokkenheid. Geen van deze interventies is nog opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies. Volgens de website van het Nederlands Jeugd Instituut (Nji) stimuleert het ministerie van SZW de verspreiding van Ei van Columbus (Logo 3000), Taal voor Thuis en Goed, beter, best.

Ei van Columbus

Het Ei van Columbus is een programma voor ouders van kinderen in de voorschool en groep 1 en 2. De kinderen leren de woorden die essentieel zijn voor hun verdere schoolloopbaan met het lesmateriaal van LOGO 3000. In een oudercursus of in ouder-kind-workshops leren ouders diezelfde woorden met het materiaal van Het Ei van Columbus. Ouders leren hoe ze die woorden kunnen gebruiken in een spel of activiteit met hun kind én werken verder aan hun eigen taalontwikkeling. Het programma maakt ouders en kinderen taalvaardiger, stimuleert de interactie tussen ouder en kind, en verbetert het educatieve thuismilieu. De woordenschatverwerving van kinderen wordt gekoppeld aan de taalverwerving en versterking van educatieve vaardigheden van ouders.

Taal voor Thuis (nieuwe naam: Voor jou en je kind!)

Voor jou en je kind! is een cursus voor ouders (en grootouders) van peuters, kleuters en kinderen op de basisschool. Tijdens de cursus leren ouders de taalvaardigheid van hun kind te stimuleren, bijvoorbeeld door te oefenen met taalspelletjes of het stellen van vragen die de interactie tussen ouder en kind op gang helpen. De cursus bestaat uit ten minste zes bijeenkomsten. Het materiaal kan flexibel worden ingezet, zodat het aansluit op de thema's die op school of bij de aanbieder van voor- en vroegschoolse educatie worden behandeld. Het materiaal bestaat uit tien boekjes voor ouders van kinderen van 2-5 jaar met titels als Dieren, Feest en Knutselen en tien boekjes voor ouders van kinderen van 6-12 jaar met titels als Meehelpen, Schoolvakken of Na de basisschool.

Goed, beter, best

In het ouderprogramma Goed, Beter, Best! 030 komen zowel het versterken van het educatief thuismilieu, opvoed- en taalvaardigheid als ook het partnerschap met de peuterspeelzaal aan de orde. Doel van educatief partnerschap met ouders is dat ouders ook toegerust en in staat zijn om in hun thuissituatie de voorwaarden te regelen dat kinderen kunnen leren en dat ze kinderen daarbij thuis kunnen helpen.

Actuele ontwikkelingen binnen de VVE

Voorschoolse educatie naar 16 uur

Vanaf 1 augustus 2020 dienen gemeenten een minimaal aanbod te realiseren van 16 uur voorschoolse educatie per week, oftewel 960 uur per jaar. Nu is dat nog minimaal 10 uur per week.

Inzet HBO-ers

Het kabinet wil de kwaliteit van de voorschoolse educatie verbeteren door meer hbo'ers in te zetten. Gedacht wordt aan 160 uur pedagogisch beleidsmedewerker per groep waar voorschoolse educatie wordt gegeven (VE-groep). Deze pedagogisch beleidsmedewerker kan worden ingezet in de groep, als coach of voor het pedagogisch beleid van de voorschoolse educatie. De beoogde inwerkingtreding is 1 januari 2022.

Motie maart 2019:

- Asielzoekerskinderen
De Tweede Kamer verzoekt de regering om uit te zoeken of en hoe er in het nieuwe inburgeringsstelsel verplicht kan worden opgenomen dat kinderen van inburgeraars naar de voorschoolse opvang gaan.
- Aandacht voor peuters met een beperking
De Kamer verzoekt de regering, met de relevante opleidingen te overleggen met als doel dat er in de opleiding meer aandacht komt voor peuters met een beperking.
- Ouderbetrokkenheid
De Kamer verzoekt de regering, bij het beoordelen van de effectiviteit voor het verhogen van de educatieve kwaliteit ook de mate van ouderbetrokkenheid te betrekken.

2.2 Uitdagingen met ouderbetrokkenheid binnen de VVE

Hoewel het vergroten van ouderbetrokkenheid in de VVE een kwaliteitsbepalende factor is, blijkt het onderwerp in de praktijk weerbarstig te zijn. Veel laagopgeleide ouders weten niet hoe belangrijk hun rol is en missen daarin kennis en vaardigheden om hun kind op een goede manier thuis te stimuleren. Daarom is het noodzakelijk dat de voorschoolse VVE-instellingen en VVE-basisscholen de ouders effectief helpen om dit mogelijk te maken. En dit wordt vaak moeilijk gevonden. De vraag is waar het precies vast loopt in de samenwerking met de doelgroep laaggeletterde ouders.

In een onderzoek naar de ouderbetrokkenheid van laaggeletterde ouders maakt Ellen Seelaar (2012) onderscheid tussen drie soorten laaggeletterde ouders, te weten de Overlatenden, de Participanten en de Ambivalenten.

De Overlatenden zijn eerste generatie-vrouwen afkomstig uit traditionele, niet-westerse landen, zoals Marokko en Somalië. Ze zijn als jongvolwassene naar Nederland gekomen in het kader van gezinsvorming of asiel. Ze hebben zelf in het land van herkomst niet of nauwelijks onderwijs genoten en hebben daar veel gevoelens van spijt en boosheid over. Hun bestaan speelt zich vooral in het privé-domein af, waardoor ze weinig zelfredzaam zijn in de Nederlandse maatschappij. Ze missen de steun van de omgeving en de vaardigheden en daardoor het zelfvertrouwen om hun situatie te verbeteren, hoewel zij dit graag zouden willen. Daarom hebben zij hoge onderwijsaspiraties voor hun kinderen (ten minste mbo-niveau) en benadrukken het belang van een schooldiploma. Zij voelen zich echter niet competent genoeg om zelf actief betrokken te zijn bij de school van hun kinderen of dit ooit te worden.

Dit is te verklaren uit het lage opleidingsniveau, de taalbarrière, en de onbekendheid met het Nederlandse onderwijssysteem. Ze zetten zowel voor contacten met school als voor directe vormen van onderwijsondersteuning vooral oudere broertjes en zusjes van de kinderen in.

De Participanten zijn eveneens vrouwen van allochtone afkomst en hebben naast basisonderwijs meestal wel (enkele jaren) vervolgonderwijs genoten. Ze zijn bewust actief betrokken bij de school, bespreken veel met de school en zien de school graag als partner, hoewel zij niet altijd voelen dat de school hen als gelijkwaardige partner ziet. Ze hebben behoefte hun eigen kennis uit te breiden via opvoed- en taalcursussen, zodat ze hun kinderen kunnen ondersteunen. Anders dan de Overlatenden en Ambivalenten schamen ze zich niet voor hun gebrek aan competenties. Ook hun zelfvertrouwen is groter. Dit is te verklaren uit het hogere opleidingsniveau van deze moeders en uit het feit dat zij (vooral de Antilliaanse en Surinaams-Creoolse moeders) uit matrifocale gezinstypen komen en daardoor gewend zijn te overleven, waardoor zij van nature zelfverzekerder en assertiever zijn.

De Ambivalenten bestaan uit mannen en een vrouw van autochtone afkomst. Ze hebben negatieve ervaringen met onderwijs gehad in hun eigen jeugd, als gevolg van stoornissen als ADHD en dyslexie, die niet werden onderkend. Als gevolg hiervan hebben zij een ambivalente houding ten opzichte van onderwijs voor hun kinderen. Ze hechten belang aan onderwijs voor hun kinderen, omdat ze beseffen dat bepaalde basisvaardigheden onmisbaar zijn in de maatschappij. Ze hebben niet direct hoge onderwijsaspiraties voor hun kinderen, maar hechten er veel belang aan hen weerbaar te maken voor de maatschappij door andere kennisvormen over te brengen, zoals algemene kennis en mensenkennis. Ze zijn thuis zeer betrokken bij allerlei vormen van onderwijsondersteunend gedrag, zoals praten over school, stimuleren, monitoren van huiswerk, en doen alles wat binnen hun mogelijkheden ligt om te helpen met huiswerk. Ze nemen niet vaak deel aan vormen van informele ouderparticipatie, mede omdat zij zich niet op hun gemak voelen bij andere, hoger opgeleide ouders. Ze hechten belang aan formele contactmomenten met school, maar beperken contacten verder tot wanneer het echt nodig is. Ze voelen zich niet altijd serieus genomen door de school en hebben het gevoel dat ze een gebrek aan verbale capaciteiten moeten compenseren om gehoord te worden.

Deze beschrijvingen kunnen helpen de houding van ouders tegenover leren en school en hun mate van betrokkenheid bij de ontwikkeling van hun kind in een breder perspectief te plaatsen. Maar wat zijn nu de concrete knelpunten rond de betrokkenheid van laaggeletterde ouders in de VVE?

❖ **Herkennen van laaggeletterdheid**

Ten eerste blijkt er nog veel onbekendheid met het begrip laaggeletterdheid in de wereld van de VVE. De verschillen binnen deze groep zijn ook groot. Sommige ouders hebben meer moeite met lezen, anderen met spreken of juist schrijven. Sommige ouders lezen de informatie vanuit school helemaal niet, anderen lezen het wel, maar hebben moeite de kernboodschap eruit te halen. Veel ouders schamen zich ervoor wanneer ze de juf niet begrijpen en hebben strategieën ontwikkeld om dit zo veel mogelijk verborgen te houden. Laaggeletterde ouders zijn zich bovendien vaak niet bewust van het effect dat hun eigen laaggeletterdheid heeft op de ontwikkeling van hun kind, terwijl het niveau van geletterdheid van de moeder een belangrijke voorspeller blijkt te zijn voor het geletterdheidsniveau van het kind.

Scholen en voorzieningen voor kinderopvang zijn zich vaak onvoldoende bewust van de problemen van deze groep ouders en houden in hun communicatie naar ouders onvoldoende rekening met laaggeletterdheid. Het lezen van een rapport van het kind is voor laaggeletterde ouders vaak helemaal niet te doen, omdat hier ook nog een beroep wordt gedaan op cijfervaardigheid en onderwijsjargon.

Veel leerkrachten schatten het percentage laaggeletterde ouders te laag in en koppelen de problematiek ten onrechte alleen toe aan anderstalige ouders. Of ze denken omdat een ouder gebrekkig Nederlands spreekt, dat ze hen ook op andere terreinen niet serieus kunnen nemen. Ouders voelen dit en zullen mogelijk minder geneigd zijn te investeren in de relatie met de leerkracht. Het niet goed inschatten van het taalniveau van ouders en de daaraan gerelateerde problemen is de eerste drempel in het contact met laaggeletterde ouders.

❖ *Bereiken van laaggeletterde ouders*

Naast het herkennen is ook het bereiken een probleem. Het bereiken van laaggeletterde ouders wordt vaak gebruikt als verwijzing naar de opkomst van de doelgroep tijdens allerlei activiteiten die (voor)scholen voor ouders organiseren: themabijeenkomsten, 10-minuten-gesprekken, inloopochtenden of ouder-kind-activiteiten. Deze is vaak laag, hoewel de rapportbesprekingen en het organiseren van ouder-kind-activiteiten hierin een positieve uitzondering vormen.

Uit onderzoek blijkt dat ouders vaak schaamte ervaren, waardoor zij zich afzijdig houden van school. Andere redenen waarom deze ouders het laten afweten wat betreft hun deelname aan activiteiten op school zijn: stress, huishouden en gebrek aan zin. De barrière lijkt ook een gebrek aan geloof in de eigen toegevoegde waarde. In het onderzoek van Ellen Seelaar worden de motieven per type ouder toegelicht.

De Overlatenden hebben ze een groot vertrouwen in de autoriteit en professionaliteit van leerkrachten. Formele gesprekken laten zij het liefst over aan anderen, zoals hun partner of oudere kinderen, omdat zij de taalvaardigheid en kennis van het schoolsysteem missen om te begrijpen wat er wordt besproken.

Participanten communiceren zowel in formele als in informele zin regelmatig met school en stemmen de thuissituatie en schoolsituatie frequent op elkaar af. Ze maken problemen bespreekbaar, zijn naar verhouding assertief en zelfverzekerd, maar voelen zich niet altijd serieus genomen door de school.

Ambivalenten beperken het contact met school vooral tot formele momenten en als er iets ernstigs aan de hand is. Ze voelen afstand tot de school, omdat ze het gevoel hebben dat de school vooral voor de belangen van hoger-opgeleide ouders opkomt.

❖ *Opbouwen van een wederkerige relatie*

Maar waar het hier eigenlijk veel vaker om gaat is het opbouwen van wederkerig contact met ouders. Niet alle leerkrachten weten van nature hoe ze kunnen aansluiten bij de belevingswereld van deze groep ouders of is terughoudend in het bespreekbaar maken van bijvoorbeeld het taalprobleem. Hierdoor ontstaat soms miscommunicatie en onbegrip. Het investeren in een positief contact en een wederkerige relatie vraagt bij laaggeletterde ouders vaak een extra inspanning van de professionals.

Uit het onderzoek van Ellen Seelaar blijkt dat leerkrachten te snel conclusies trekken als ze denken dat ouders die contact met school mijden ongeïnteresseerd zouden zijn in het onderwijs (of zelfs in het wel en wee) van hun kinderen. Alle ouders zien het belang van onderwijs en allemaal zijn ze op hun manier betrokken, zij het niet altijd in de traditionele vormen en niet altijd zichtbaar voor de school.

Daarnaast hangt het 'niet-betrokken zijn' van ouders mogelijk veel vaker samen met het niet of onvoldoende beheersen van de zogenoemde basisvaardigheden dan door de professionals binnen de VVE-context wordt herkend. Dat is ook een lastig punt, aangezien de groep laaggeletterden een hele

In het rapport 'Laaggeletterdheid in de Lage Landen', onder eindredactie van Jeanne Kurvers wordt binnen de groep laaggeletterden drie verschillende subgroepen onderscheiden:

- Mensen die niet of nauwelijks naar school zijn geweest;
- Mensen die wel naar school zijn geweest maar daar onvoldoende hebben leren omgaan met schriftelijke taken;
- Tweedetaalverwervers die het geschreven Nederlands nog niet beheersen.

Binnen alle subgroepen bevinden zich NT1-ers en NT2-ers en binnen de totale groep van laaggeletterden zijn ook weer grote verschillen in maatschappelijke positie, in levensstijl, in leeftijd, in afkomst en in werksituatie. De mate waarin volwassenen met lees- en schrijftaken worden geconfronteerd, verschilt erg, net als de moeilijkheidsgraad van die taken zelf en de manier waarop zij daarmee omgaan. De noodzaak om te leren lezen en schrijven varieert van niet urgent tot heel urgent. Ook de doelen die worden nagestreefd met lezen en schrijven verschillen: van het kunnen e-mailen met kleinkinderen tot een vakgerichte opleiding kunnen volgen; van zelf de administratie thuis kunnen doen tot het kunnen lezen van de veiligheidsvoorschriften op het werk of het maken van notulen voor een vereniging. Ouderen streven andere doelen met lezen en schrijven na dan jongeren; jonge moeders hebben andere wensen dan werkenden; werkzoekenden hebben andere belangen dan huisvrouwen die geen werk zoeken.

Thuis in Taal

Met het project Thuis in Taal is de afgelopen twee jaar in Rotterdam gewerkt om samen met laaggeletterde ouders de overdracht van taalproblemen te voorkomen. Peuter & Co organiseerde met Hogeschool Rotterdam op 72 peuterscholen wekelijks activiteiten waarin werd gewerkt aan het versterken van de interactie tussen ouders en kinderen. Daarnaast voerde men kennismakingsgesprekken bij mensen thuis en ging men aanvullend bij 50 taalarme gezinnen thuis aan de slag, met 10 huisbezoeken waarin de ouder/kind interactie werd versterkt. Tijdens de huisbezoeken werden de taalstrategieën uit de klas toegepast in dagelijkse situaties binnen het gezin.

Binnen leerkringen wordt de aanpak geborgd. Pedagogisch medewerkers wisselen er kennis en ervaring uit, zodat ze beter met laaggeletterde ouders samen kunnen werken en hen beter kunnen ondersteunen. De peuterscholen ontwikkelen zo in de praktijk nieuw beleid op 'samenwerken met laaggeletterde ouders'. Dit project werd samen met 16 Rotterdamse basisscholen in een doorgaande lijn ontwikkeld.

De aanpak van het programma Thuis in Taal helpt professionals stapsgewijs een wederkerige relatie met ouders op te bouwen en de samenwerking vorm te geven ter ondersteuning van de taalontwikkeling van het kind. Dit krijgt vorm aan de hand van zeven stappen:

1. Ken de taalomgeving thuis
2. Bepaal de koers met collega's en ouders
3. Werk aan wederkerige relaties met ouders
4. Zorg voor passende ouder-kind-activiteiten en interactie
5. Ondersteun de rol van de ouders
6. Geef taal prioriteit
7. Help taal uitbreiden

2.3 De koppeling tussen ouderbetrokkenheid en volwasseneneducatie

Ouderprogramma's rond VVE en leesbevordering

Hoewel het VVE-beleid en de bijbehorende programma's in eerste instantie gericht zijn op het werken met de kinderen en het vergroten van hun kansen op een succesvolle schoolcarrière, zijn er ook - naast de eerder beschreven interventies - diverse VVE-ouderprogramma's ontwikkeld. Zo is daar bijvoorbeeld VVE Thuis, een programma voor ouders met kinderen van 3 tot 6 jaar die deelnemen aan voor- en vroegschoolse educatie. De activiteiten van VVE Thuis sluiten aan bij vve-programma's zoals Kaleidoscoop en Piramide.

In het kader van Tel mee met Taal (2016-2018) is er een focus bij gekomen: het gericht bereiken van 'laagtaalvaardige gezinnen'. Dit wil men bereiken o.a. door de intensivering van het BoekStart-programma. Boekstart (0-4 jaar) richt zich, met als de Bibliotheek op school (4-12 jaar), op het verhogen van de taal- en leesprestaties van alle kinderen door het verrijken van het leesklimaat thuis, op school en in de kinderopvang.

Laaggeletterde ouders zullen vaak moeite hebben om in de leesontwikkeling van hun kinderen te investeren. Laaggeletterde ouders schrijven en lezen weinig thuis. Een stimulerend leesklimaat waarin er thuis boeken en kranten zijn, er een rolmodel is voor kinderen, er wordt voorgelezen en gepraat over boeken, is voor laaggeletterde ouders lastig te realiseren. Aangezien schriftelijke taal en mondelinge taal doorgaans hand in hand gaan, wordt er in laaggeletterde gezinnen vaak ook weinig gesproken. Kinderen groeien op in een taalarme omgeving, zonder rolmodel op het gebied van spreken, lezen en schrijven (Van der Pluijm, 2014).

Een lage opleiding van ouders in combinatie met een lage maatschappelijk positie (lage SES) vergroot de kans op een gering taalaanbod in het gezin en blijkt een goede voorspeller van het leesklimaat thuis. Ook is aannemelijk gemaakt dat er een relatie is tussen laaggeletterdheid van ouders en een gebrek aan leesstimulering voor hun kinderen. Het hoge aantal laaggeletterden (ongeveer 650.000) dat kinderen heeft onder de 18 jaar en het aantal van 90.000 laaggeletterde jongeren tussen 16 en 24 is ook in dit opzicht zorgwekkend.

Deze jongeren zijn de toekomstige ouders en het ontbreekt hun in veel gevallen aan de vaardigheden een leescultuur te scheppen voor hun kinderen. Boeken in huis halen, voorlezen, zelf lezen en praten over boeken is voor hen niet vanzelfsprekend. Hoewel we weten dat gemiddeld genomen ouders met een lage opleiding en/of laaggeletterde ouders meer moeite hebben een leesopvoeding te voeren dan andere ouders, zijn de verschillen binnen deze groep groot. Bedacht moet worden dat er laagopgeleide en laaggeletterde ouders zijn die het prima redden in de maatschappij en hun kinderen voldoende kansen kunnen bieden.

Projectbureau Sardes maakte in opdracht van Stichting Lezen een overzicht van Nederlandse programma's, methodieken en aanpakken die gericht zijn op ontwikkelingsstimulering, opvoedingsondersteuning en ouderbetrokkenheid, bedoeld voor ouders met kinderen tussen de 0 en 12 jaar. Sardes concludeert dat ondanks de intensieve zoektocht en de selectie van negen programma's die het meest voldoen, er geen programma's en methodieken zijn die ruimschoots voldoen aan beide kenmerken: leesbevordering als hoofddoel en een aanpak specifiek gericht op laaggeletterde/laagtaalvaardige ouders.

"VVE-programma's zijn ontwikkeld voor laagopgeleide ouders, niet specifiek voor laaggeletterden/ laagtaalvaardigen. Taal voor Thuis en de projecten van de Stichting Taalvorming zijn wel specifiek voor laaggeletterden bestemd, maar weer niet expliciet op leesbevordering van hun kinderen gericht. Er zijn wel programma's die – al dan niet in aangepaste vorm - bruikbaar zijn om laaggeletterde en laagtaalvaardige ouders te ondersteunen bij de leesbevordering van hun kinderen. Enkele programma's hebben ook al materialen toegevoegd om beter in te spelen op de ondersteuningsbehoefte van de doelgroep. Dat is bijvoorbeeld het geval bij VVE Thuis, waar beeldmateriaal over voorlezen is toegevoegd."

Tot slot pleit Sardes voor de inzet van digitale middelen, juist voor deze doelgroep: "Ook digitale middelen bieden veel kansen om een effectieve ondersteuning te bieden aan de groep laaggeletterde en laagtaalvaardige ouders. Door de inzet van beeld en geluid is leesbevordering minder afhankelijk van de mate van geletterdheid van de ouders."

In een recente meta-analyse van Stichting Lezen naar de werkzame bestanddelen van ouder-kind-programma's gericht op het stimuleren van geletterdheid bij kinderen in achterstandssituaties komen de volgende conclusies naar voren:

- Less is more. Programma's met een helder en afgebakend doel en die zich richten op één context (thuis of school) werken het beste. Het gaat dan om programma's die zich beperken tot een gelimiteerde set activiteiten (bijvoorbeeld alleen voorlezen) of vaardigheden, programma's die hun aanbod focussen op activiteiten in het gezin en geen combinatie maken met activiteiten op school.
- Daarnaast is een ouder-kindprogramma een proces dat een lange adem vergt. Omdat ouder-kindprogramma's beogen duurzame veranderingen te realiseren in de geletterde ontwikkeling van kinderen, is het van belang om meer te investeren in studies waarin kinderen na programmadeelname langere tijd worden gevolgd.

Alle beschreven programma's die vanuit het VVE-beleid zijn ontwikkeld richten zich op de vaardigheden van ouders om hun kinderen te ondersteunen in de taalontwikkeling en het aanleren van schoolse vaardigheden. Deze activiteiten en programma's worden doorgaans aangeboden en uitgevoerd door de professionals uit betrokken scholen en peuteropvang. Van een structurele screening of assessment van het taalniveau van de ouder is geen sprake en ook zijn deze programma's niet afgestemd op de leerbehoeften van de ouders zelf. Het doel is niet zo zeer het versterken van de basisvaardigheden van de ouders, maar meer het versterken van hun opvoed- en ondersteuningsvaardigheden. Taal is het middel, maar niet het doel. Dit is een ander uitgangspunt dan die we zien in de volwasseneneducatie.

Volwasseneneducatie

De volwasseneneducatie in Nederland richt zich na de laatste beleidswijzigingen nog slechts op de volgende drie zaken:

- Nederlandse taal, rekenen en digitale vaardigheden (de zgn. basisvaardigheden)
- Nederlands als tweede taal (NT2)
- Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo): vmbo-tl, havo- en vwo-opleidingen

De eerste twee zijn wettelijk geregeld in de Wet educatie beroepsonderwijs (WEB), de bekostiging van het vavo valt sinds 2013 onder de rijksoverheid. Een gemiddeld ROC biedt jaarlijks zo'n 500 educatietrajecten en 325 vavo-trajecten aan (Van Schoonhoven, 2012). Op het terrein van de volwasseneneducatie is de nadruk de afgelopen jaren steeds meer op de aanpak van laaggeletterdheid komen te liggen.

Gemeenten ontvangen zogenoemde WEB-gelden (Wet Educatie en Beroepsonderwijs) voor de inkoop van volwasseneneducatie. Per 1 januari 2015 is de Wet educatie beroepsonderwijs (WEB) gewijzigd. Vanaf dat moment mogen gemeenten de voorheen verplichte inkoop van volwasseneneducatie bij de ROC's geleidelijk afbouwen en hebben zij meer vrijheid in het aanbieden van verschillende typen educatietrajecten. Op die manier kan beter worden aangesloten bij de ondersteuningsbehoeften van verschillende doelgroepen. Als gevolg van de wijziging van de WEB ontstaat het onderscheid tussen formele en non-formele educatie. Formele educatie wordt omschreven als educatieopleidingen die worden afgesloten met een erkend diploma. Non-formele educatie heeft betrekking op educatieopleidingen die geen diploma's afgeven, maar enkel onderwijs bieden.

Grotere aanbieders, zoals bibliotheken, welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties, organiseren zich op veel plaatsen in Nederland in een samenwerkingsverband: het Taalhuis. In een Taalhuis kunnen mensen informatie en advies krijgen, cursussen volgen en lesmateriaal halen. De cursussen van een Taalhuis vinden meestal plaats in de bibliotheek en worden gegeven door taalvrijwilligers en professionele docenten. Naast de Taalhuizen zijn er veel kleine aanbieders, bijvoorbeeld buurthuizen, die begeleiding aan laaggeletterden bieden, in de vorm van taalmaatjes, taalcafé's en taalcoaches.

In aanvulling op de WEB-middelen, ontvangen de 35 WEB-contactgemeenten vanaf 2020 extra middelen voor de regionale aanpak van laaggeletterdheid en de coördinatie hiervan. Dit bedrag wordt uitgekeerd in de vorm van een decentralisatie-uitkering.

Bijna alle gemeenten werken op het gebied van volwasseneneducatie samen in arbeidsmarktregio's (AMR's). Ook is er de laatste jaren een meer divers educatieaanbod ontstaan, doordat gemeenten niet langer uitsluitend formele trajecten bij ROC's inkopen, maar in toenemende mate andere vormen van educatie aanbieden. Dit kunnen trajecten-op-maat voor specifieke doelgroepen via commerciële aanbieders zijn of laagdrempelige cursussen in bibliotheken of in samenwerking met welzijnsorganisaties. Gemeenten kunnen meer mensen bereiken wanneer het educatiebeleid beter verbonden is met het sociaal domein. Het doel dat met het educatiebeleid wordt nagestreefd richt zich niet zo zeer op het behalen van een bepaald niveau of het voorkomen van de overdracht van laaggeletterdheid naar de volgende generatie. De onderliggende visie richt zich vaak op meedoen in de samenleving en arbeidsparticipatie.

Aansluiting volwasseneneducatie bij het sociaal domein

De aansluiting van educatie bij het sociaal domein is bij lange na nog niet gerealiseerd: bijna de helft van de gemeenten die deelnamen aan een onderzoek van Regioplan stelt aan het begin te staan bij de aansluiting van educatie bij het sociaal domein. Bijna veertig procent zegt hiermee redelijk op weg te zijn. Als belangrijkste oorzaak daarvoor worden de transities in het sociaal domein genoemd die alle aandacht van de organisaties die daarin actief zijn opslokten en het feit dat de focus van deze organisaties vaak bij het oplossen van acute problemen ligt, zoals bijvoorbeeld schuldenproblematiek. Dat laaggeletterdheid een onderliggende oorzaak bij andere problemen kan vormen, wordt nog niet altijd gezien en als het besef er wel is wordt daar nog niet altijd op geacteerd. In dat kader is het niet vreemd dat ook de koppeling tussen VVE en volwasseneneducatie nog nauwelijks van de grond is gekomen. Om de aansluiting van educatie bij het sociaal domein te realiseren is vooral tijd en bewustwording nodig en moet er een focus komen op langere termijn doelen in plaats van korte termijn successen.

Het bereiken van de doelgroep

Net als binnen de VVE heeft ook de volwasseneneducatie vaak problemen met het bereiken van de laaggeletterde doelgroep. Laaggeletterden weten niet altijd de weg te vinden naar een educatietraject en blijken een lastig te bereiken doelgroep. Een deel is zich bewust van de problemen met lezen en schrijven en schaamt zich daar vaak voor. Maar de meeste laaggeletterden ervaren zelf geen problemen (Houtkoop, Allen, Buisman, Fouarge & Van der Velden, 2012). Ook gaat het veelal om mensen zonder positieve schoolervaring (Buisman, 2017).

Een deel van de laaggeletterden kiest daarom liever voor een non-formeel leertraject (buiten de school georganiseerd) zoals taalles door vrijwilligers. Of een combinatie van hulp door taalvrijwilligers en formele scholing. Bijvoorbeeld binnen het programma 'Taal voor het Leven' – een verzamelnaam voor diverse soorten taaltrajecten voor volwassenen – zijn in op deze wijze de afgelopen jaren 47.000 volwassenen bereikt.

De rol van de ROC's wordt op veel plaatsen kleiner en/of verandert. In veel AMR's spelen ROC's ook een rol in de non-formele educatie (in de smalle betekenis), met name in de begeleiding van vrijwilligers en bij de doorverwijzing van laaggeletterden naar trajecten. Commerciële aanbieders gaan een grotere rol spelen in het formele aanbod en zijn hier een daar ook aanbieder van non-formele educatie.

Overige aanbieders, zoals bijvoorbeeld welzijnsorganisaties en bibliotheken, spelen een grote rol in het non-formele aanbod. Bibliotheken vervullen daarbij in veel gemeenten/AMR's een faciliterende en/of coördinerende rol in een Taalhuis: een laagdrempelige voorziening voor laaggeletterden. In het non-formele aanbod worden vooral vrijwilligers ingezet. Ook in formele educatietrajecten worden naast professionele krachten vaak vrijwillige ondersteuners ingezet.

Waar NT2-leerders redelijk gemakkelijk de weg vinden naar (taal)onderwijs, is dat voor de groep laaggeletterden met Nederlands als moedertaal een stuk lastiger. Schaamte leidt ertoe dat mensen hun laaggeletterdheid verborgen houden. Bovendien hebben ze allerlei strategieën ontwikkeld om niet te hoeven lezen, schrijven en rekenen, waardoor ze zich redelijk goed redden in de maatschappij en de problemen voor de omgeving onzichtbaar blijven. Signalering en doorverwijzing door naasten, instanties en hulpverleners is bij deze groep dus essentieel.

Aanbieders van volwasseneneducatie basisvaardigheden moeten proactief te werk gaan om deelnemers te werven, omdat laaggeletterden de stap naar scholing vaak zelf niet zetten. Deels gebeurt dit al, vaak vanuit de thema's werk, schulden en armoede. Vanuit de VVE is er nog nauwelijks een link gelegd met deze aanbieders. Een gemiste kans, aangezien het zo'n goede vindplaats is voor laaggeletterde ouders. Hier ligt een belangrijke sleutelrol voor gemeenten. Sinds 2015 is er sprake van decentralisaties in het sociaal domein, het domein werk en inkomen en het domein van de educatie. Door deze ontwikkelingen ontstaan kansen en komen middelen beschikbaar voor integraal en samenhangend beleid in de aanpak van laaggeletterdheid. Meer mensen kunnen bereikt worden door slimme verbindingen te leggen tussen aanpakken op verschillende beleidsterreinen. De experts van Stichting Lezen & Schrijven kunnen gemeenten hierbij uitstekend ondersteunen.

Dit klinkt makkelijker dan het is. In een pilot, waaraan drie gemeenten deelnamen is geprobeerd deze verbindingen te leggen via een integrale vier-stappenaanpak (vinden, signaleren, gespreksvoering en aanbod) door samenwerking in het sociaal domein, domein leren en werken en de educatieve infrastructuur (non-formele en formele educatie).

Duidelijk is geworden dat het naïef optimistisch was om te verwachten dat op korte termijn laaggeletterden daadwerkelijk doorverwezen zouden worden. Het kost niet alleen tijd om een integrale aanpak te ontwikkelen en implementeren, ook de laaggeletterden zelf hebben tijd nodig om daadwerkelijk een vervolgstap te zetten.

Wel heeft deze pilot het inzicht opgeleverd, dat drie relevante mechanismen te onderscheiden zijn die de resultaten beïnvloeden, namelijk eigenaarschap, van mens-tot-mens contact en de manier van samenwerking.

In de uitwerking van deze drie mechanismen is veel overlap met de eerder beschreven zeven stappen, die zijn beschreven in de Thuis is Taal methodiek uit Rotterdam. Eigenaarschap ontstaat door meer kennis en inzicht in de problematiek van laaggeletterden enerzijds, naar ook door het vastleggen en inbedden van afspraken en commitment anderzijds. Het gaat niet alleen om weten maar ook om kunnen en willen. Om dat te creëren, is het nodig om de instrumenten gericht op bewust worden, herkennen en signaleren systematisch in te zetten bij betrokken professionals.

Het mens-tot-mens contact verwijst naar het opbouwen van vertrouwen en een wederkerige relatie: laagdrempelig, herhaaldelijk, herkenbaar en persoonlijk contact helpen in het zetten van stappen door de laaggeletterden.

Een informeel gesprek over laaggeletterdheid en hoe daarmee om te gaan, lukt dan beter. Om een gesprek te kunnen voeren dat gericht is op vraagverheldering, motivering en het verkennen van oplossingen samen met de laaggeletterde is het goed om contacten en oplossingen dichtbij (in de wijk van) de laaggeletterde te positioneren.

De manier van samenwerken gaat over het organiseren van de samenwerking tussen alle betrokkenen, maar ook over regie op de inhoud en uitvoering van activiteiten en samenwerking vanuit de gemeente. Ook is aandacht vereist voor de verbinding tussen beleid (gemeente) en uitvoering (managers, professionals). Het is gebleken dat het samenwerken dichtbij de vindplaatsen (op wijkniveau) met korte lijnen en persoonlijke contacten tussen uitvoerenden, kansrijker is dan een samenwerking op stedelijk niveau. Het is bovendien aan te bevelen om professionals vanaf het begin van het ontwikkelen van een aanpak te betrekken bij het vormgeven van nieuwe methodieken en instrumenten, zodat die aansluiten bij wat mensen al weten, kunnen en willen.

Dit is exact de werkwijze die is toegepast in de Thuis in Taal aanpak en waar dus op door zou kunnen worden gebouwd. De brug leggen naar formeel of informeel taalaanbod voor en door laaggeletterde ouders in de VVE zou een mooie vervolgstap kunnen zijn in de ontwikkeling van de aanpak waarmee met Thuis in Taal een basis is gelegd.

In een literatuuronderzoek van CINOP komt bovendien naar voren dat volwassenen in het algemeen in vijf opzichten anders leren dan kinderen of jongeren:

1. Volwassenen leren het liefst binnen de grenzen van een bekend terrein.
2. Volwassenen leren vooral als het aansluit bij bestaande referentiekaders.
3. Volwassenen leren effectiever als ze hun leerproces grotendeels zelf kunnen sturen en vinden 'schools' onderwijs daarom vaak vervelend.
4. Volwassenen leren meer vanuit de eigen motivatie als het geleerde direct praktisch toepasbaar is.
5. Volwassenen leren het liefst binnen de context van werk.

Daarnaast stelt het CINOP dat laaggeletterde volwassenen het meest baat hebben bij een mix van non-formeel, informeel en formeel leren. Laaggeletterden hebben vaak negatieve ervaringen met schools leren, waardoor de drempel naar formeel onderwijs erg hoog is. Non-formeel onderwijs wordt gezien als toegankelijker, en kan zelfs een opstap zijn naar formeel leren. Deelname aan een taalcafé, non-formele taal cursus of werken met een taalmaatje is niet alleen bevorderlijk voor de cognitieve vaardigheden, het is ook een manier om met mensen in contact te komen. Voor laaggeletterden, die vaker sociaal geïsoleerd zijn, kan dit een motiverende factor zijn.

3. Oplossingsrichting

In dit hoofdstuk worden de werkzame elementen en aanknopingspunten uit de vorige hoofdstukken op een rij gezet om van daaruit te onderzoeken wat een mogelijke oplossingsrichting kan zijn in het krachtiger benutten van de VVE als vindplaats door:

1. Het realiseren van een stevige verbinding tussen de betrokken beroepskrachten, beschikbare programma's en beoogde resultaten binnen de VVE aan de ene kant en de volwasseneneducatie aan de andere kant.
2. Het ontwikkelen van een aanpak binnen de VVE waarin de screening en doorverwijzing van laaggeletterde ouders naar passend taalaanbod een vanzelfsprekend en integraal onderdeel wordt.

In het landelijke samenwerkingsprogramma 'Taal voor het Leven' wordt gewerkt aan de hand van de fases om het aantal laaggeletterden in onze samenleving terug te dringen:

- Bereid zijn: bewust worden en herkennen
- Vinden: screening en/of assessment
- Opleiden: doorverwijzen naar passend aanbod
- Volgen: Registreren en terugkoppelen

We hanteren dit raamwerk om randvoorwaarden en uitgangspunten voor een mogelijke oplossingsrichting op een rij te zetten. Ook wordt per fase benoemd op welke wijze Stichting Lezen en Schrijven een bijdrage kan leveren in de ontwikkeling van een duurzame en effectieve aanpak.

3.1 Bereid zijn: bewust worden en herkennen

Veel pedagogisch medewerkers en leerkrachten in de VVE willen graag direct aan de slag met het stap 7 uit de handvatten die het promotieonderzoek Thuis in Taal van Martine van der Pluijm, wanneer het gaat om de samenwerking met ouders: het uitbreiden van de taal van kinderen door ouders. Ouders zijn dan het instrument om tot betere resultaten te komen bij de kinderen.

De aanpak Thuis in Taal maakt duidelijk, dat hieraan de nodige stappen vooraf dienen te gaan. Stap 1, Ken de taalomgeving thuis, komt overeen met de stap Bereid zijn: bewust worden en herkennen uit de Taal voor het Leven aanpak. Deze bewustwording en (h)erkenning van de belevingswereld en problematiek van laaggeletterde ouders vraagt om kennis, een open houding en de bereidheid om te leren en echt contact te maken. In deze fase staat het opbouwen van een wederkerige relatie of - zoals in het onderzoek van CINOP benoemd – mens-tot-mens contact met de betreffende ouders.

Daarnaast hebben deze beroepskrachten verbinding nodig met hun collega's die vanuit dezelfde visie willen bijdragen aan hetzelfde doel. In de aanpak Thuis in Taal hebben we het dan over stap 2: Bepaal de koers met collega's en ouders, en stap 3: Werk aan wederkerige relaties met alle ouders. Leerkringen, intervisie en coaching zijn hierbij werkbare instrumenten gebleken.

Om de brug te slaan naar het formele en non-formele taalaanbod voor ouders dienen deze partners te worden meegenomen in de ontwikkelde manier van werken.

Mogelijke bijdrage van Stichting Lezen & Schrijven:

- In deze fase kan de training 'Herkennen en Doorverwijzen' worden ingezet om handvatten aan te reiken hoe beroepskrachten laaggeletterdheid kunnen herkennen en bespreekbaar maken. In de praktijk blijkt vaak handelingsverlegenheid bij het bespreken van dit onderwerp.
- De ondersteunende materialen, zoals het werken met contextgerichte vragen, stroomdiagrammen over doorverwijsprocedures, voorbeeldbrieven en standaard mails, methodiekbeschrijvingen, doorverwijskaarten en materialen die het thema zichtbaar houden, kunnen met betrokken partijen worden gedeeld.
- Ook kan de expertise van Stichting Lezen & Schrijven over passend aanbod in de wijk worden benut, aangezien zij een goed overzicht hebben en samenwerken met diverse aanbieders.

3.2 Vinden: screening en/of assessment

Het vinden van laaggeletterde ouders binnen de VVE zal op zich niet het probleem zijn, aangezien laaggeletterdheid en/of een laag opleidingsniveau een indicator is van de VVE-doelgroep. Echter, het ontbreekt het de meeste professionals binnen het werkveld van de VVE aan voldoende kennis en tools om laaggeletterde ouders makkelijk te herkennen.

Vandaar dat screening of assessment een belangrijke stap vormt om daadwerkelijk tot een goede doorverwijzing te kunnen komen.

Er zijn diverse instrumenten die hiervoor zijn ontwikkeld, de zogenoemde basismeters. De basismeters zijn eenvoudig inzetbare instrumenten die in maximaal 15 minuten een indicatie geven of iemand (taal)scholing nodig heeft om vooruit te kunnen komen. Want wie bijvoorbeeld een sollicitatieformulier kan invullen, kan gemakkelijker een baan te vinden. En wie de bijsluiters van medicijnen begrijpt, loopt minder risico ze verkeerd in te nemen. De basismeters helpen inzicht te krijgen in het niveau van de verschillende basisvaardigheden.

Het is ook mogelijk te werken met een mobiel screeningsteam, een door de Stichting Lezen & Schrijven ontwikkelde werkwijze om in één dag een grote groep personen effectief te screenen op laaggeletterdheid en meteen door te verwijzen naar passend taalaanbod in de buurt. Deze methodiek heeft een breed bereik én de koppeling van screening aan direct doorverwijzen is bewezen effectief.

En ook het doel binnen de VVE, namelijk om peuters met een mogelijke (taal)achterstand beter voor te bereiden op de basisschool en ervoor te zorgen dat kleuters zonder achterstand naar groep 3 kunnen, zal sneller en beter behaald worden, wanneer ouders ook werken aan hun eigen basisvaardigheden. Zij kunnen dan ook beter hun rol nemen, bijvoorbeeld tijdens rapportgesprekken of ouder-kind-activiteiten. Dit sluit aan bij stap 5 uit de aanpak Thuis in Taal: Ondersteun de rol van ouders.

Mogelijke bijdrage van Stichting Lezen & Schrijven:

- Stichting Lezen & Schrijven kan meedenken over en ondersteunen bij de inzet, organisatie en uitvoering van de basismeters en/of een mobiel screeningsteam.

3.3 Opleiden: doorverwijzen naar passend aanbod

Zoals eerder aangegeven is de doelgroep heel divers en daardoor zijn er dus ook grote verschillen qua behoefte:

- Niveau: heeft iemand behoefte aan een formeel taaltraject, een traject dat gericht is op het behalen van een diploma of kwalificatie? Of juist aan een non-formeel traject, waarbij de taalvaardigheid op een aantal aspecten wordt verbeterd, zonder dat dit leidt tot een diploma of kwalificatie?
- Vaardigheden: gaat het om (deel)vaardigheden van taal, rekenen en/of digitale vaardigheden?
- Doelstelling: wat wil iemand met taalverbetering bereiken?

In het Beleidskader Taal in Rotterdam 2019-2022 wordt deze diversiteit onderkend. “De aanpak is erop gericht iedere Rotterdammer met een taalachterstand een passend taaltraject te bieden. Daarmee bedoelen we een traject dat vraaggericht is en aansluit bij de individuele behoefte van de deelnemer. Door aan te sluiten bij de eigen motieven van mensen, zien ze snel resultaat en zal het leereffect groter zijn.”

Tot nu toe worden ouders in de VVE vooral benaderd voor taalactiviteiten die gericht zijn op leesbevordering thuis en onderwijsondersteunende vaardigheden. De vraag is in hoeverre deze aanpak aansluit bij het niveau, de vaardigheden en leerbehoeften van de alle ouders. In de nieuw te ontwikkelen aanpak zal moeten worden gezocht naar een manier van screening en doorverwijzing die recht doet aan de diversiteit van de doelgroep.

Aanbod gericht op de doelgroep is er genoeg, nieuw aanbod hoeft niet ontwikkeld te worden. De uitdaging is meer om met gebruikmaking van alle VVE- en andere programma's die er zijn, te komen tot een aanpak op maat dat daadwerkelijk genoemd uitgangspunt in de praktijk brengt. Hiervoor is het nodig de doelgroep eerst te leren kennen en het aanbod zo veel mogelijk te laten aansluiten op de intrinsieke motivatie van potentiële deelnemers. Dat kan er om die reden voor iedereen en in iedere wijk anders uitzien.

Mogelijke bijdrage van Stichting Lezen & Schrijven:

- Stichting Lezen & Schrijven kan een rol spelen in het organiseren en faciliteren van een stevig taalnetwerk rond de deelnemende (voor)scholen en het in kaart brengen van het aanbod bij verschillende taalaanbieders op wijkniveau en binnen de VVE voor zover dat niet aanwezig is.
- Ook kan de Stichting voorlichtingsmateriaal aanreiken of praktische hulpmiddelen ontwikkelen die het proces van signalering en doorverwijzing kunnen versoepelen.

3.4 Volgen: registreren en terugkoppelen

De laatste fase gaat over de vraag of ouders daadwerkelijk op de juiste plek terechtkomen, de deelnemers hun taaltrajecten succesvol afronden en er tevreden over zijn.

Het in kaart brengen van wat er gebeurt na de doorverwijzing vindt vaak niet structureel plaats en is afhankelijk van de afspraken die samenwerkingspartners hierover op lokaal niveau maken. Wil je serieus werk maken van een duurzame samenwerking tussen partners in de VVE en de volwasseneducatie, is het belangrijk hier vanaf het begin bij het ontwikkelen van een nieuwe en gezamenlijke aanpak aandacht aan te besteden. Alleen dan kan de effectiviteit van de aanpak ook worden aangetoond.

Ook wat betreft nazorg dienen partners vanaf het begin afspraken te maken over eigenaarschap. Het kunnen aantonen van positieve effecten werkt ook motiverend voor betrokken professionals en is ook om die reden essentieel.

Mogelijke bijdrage van Stichting Lezen & Schrijven:

- Stichting Lezen & Schrijven kan een handreiking ontwikkelen over de follow-up na doorverwijzing in samenwerking met de partners op lokaal niveau.

3.5 Input vanuit de praktijk

Naast desktop research en een nadere bestudering van de documenten die bij de bronnen worden benoemd, hebben ook gesprekken plaatsgevonden met diverse experts uit het werkveld (zie bijlage). Tevens is informatie opgehaald tijdens het Inspiratiefestival van de Hogeschool Rotterdam op 3 oktober 2019 met de titel "Samenwerken met ouders in de Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE)". Ook werd deelgenomen aan een evaluatie/ vooruitblik bijeenkomst van de kerngroep, die betrokken is geweest bij de uitvoering van het 'Thuis in Taal' onderzoek in december 2019. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen uit deze gesprekken en bijeenkomsten:

- Alle personen met wie gesproken is bevestigen dat er ontzettend veel materialen en programma's beschikbaar zijn voor de doelgroep laaggeletterde ouders om hen te ondersteunen bij de taalstimulering van hun kinderen. Er is geen behoefte weer iets nieuws te ontwikkelen.
- Vrijwel iedereen onderschrijft dat het werken met deze doelgroep in de praktijk een kwestie is van lange adem, een vertrouwensband opbouwen en aansluiten bij de behoeften en belevingswereld van de ouders.
- Men herkent de afwezigheid van samenwerking tussen de beleidsterreinen van de VVE enerzijds en de volwasseneneducatie anderzijds. Wel wordt op allerlei manieren geprobeerd voor deze groep ouders een passend aanbod te doen, bijvoorbeeld in ouderkamers, middels specifieke ouder- en ouder/kind-activiteiten, op scholen, binnen de kinderopvang, in bibliotheken en buurtvoorzieningen. De opkomst valt vaak tegen en het ontbreekt aan samenhang, samenwerking, monitoring en opvolging.
- Als werkzame elementen en aandachtspunten voor een duurzame aanpak worden genoemd:
  - Intensieve professionalisering en coaching van beroepskrachten in onderwijs en kinderopvang over de samenwerking met deze groep ouders, het herkennen en bespreekbaar maken van laaggeletterdheid
  - Samenwerking door disciplines heen/ integrale samenwerking (nu te veel versnippering), verbinding maken tussen onderwijs/VVE, de volwasseneneducatie en het sociaal domein
  - Samen met het werkveld onderzoeken en uitproberen wat wel en niet werkt, geen projectencarrousel, maar duurzaam werken aan competenties en basisvaardigheden en een heldere samenwerkingsstructuur

- Gebruik maken van ervaringsdeskundigen (zoals bijvoorbeeld de taalambassadeurs en vrijwilligers van Stichting Lezen en Schrijven), paraprofessionals (bijvoorbeeld in de ouderkamers) en experts
- Praktische zaken regelen, zoals kinderopvang en financiële drempels (schuldenproblematiek)

4. Conclusies en aanbevelingen

De **probleemstelling** aan het begin van dit rapport luidde:

De VVE is vanuit het perspectief van Stichting Lezen & Schrijven een enorme vindplaats voor laaggeletterde ouders die vooralsnog onvoldoende benut wordt door betrokken partners om deze ouders door te begeleiden naar een passend aanbod om hun eigen basisvaardigheden te versterken.

De **gewenste oplossing** werd in hoofdstuk 3 als volgt verwoord:

Het krachtiger benutten van de VVE als vindplaats door:

3. Het realiseren van een stevige verbinding tussen de betrokken beroepskrachten, beschikbare programma's en beoogde resultaten binnen de VVE aan de ene kant en de volwasseneneducatie aan de andere kant.
4. Het ontwikkelen van een aanpak binnen de VVE waarin de screening en doorverwijzing van laaggeletterde ouders naar passend taalaanbod een vanzelfsprekend en integraal onderdeel wordt.

4.1 Algemene bevindingen

Op basis van alles wat in het voorgaande is beschreven komt één ding duidelijk naar voren. Een integrale aanpak van laaggeletterdheid vraagt van alle betrokkenen dat ze ervoor gaan. Dat kost tijd en is niet voor iedereen vanzelfsprekend. De manier waarmee verschillende beleidsterreinen binnen gemeenten zijn georganiseerd en de verschillende financieringsstromen in de diverse domeinen maken het er niet makkelijker op. De pilot die door het CINOP werd beschreven, waarbij in drie gemeenten werd geprobeerd integraal de laaggeletterdheid aan te pakken, eindigt dan ook met de volgende aanbevelingen:

- Het verdient aanbeveling om gemeenten meer tijd en experimenteeruimte te geven voor het ontwikkelen van een aanpak laaggeletterdheid in het sociaal domein.
- Het verdient aanbeveling om binnen een gemeente één of meer sleutelpersonen aan te stellen als aanjager en verbinder tussen instanties in het sociaal domein, informele netwerken in wijken en de non-formele en formele educatie.
- Het verdient aanbeveling om professionals te voeden en hen te prikkelen tot een bredere taakopvatting, zodat het logisch wordt dat zij in hun contacten met cliënten laaggeletterdheid kunnen signaleren. Begeleide inzet van ervaringsdeskundigen in interactieve bijeenkomsten met professionals werkt daarin goed.
- Bovendien is het aan te bevelen om regelmatige reflectiemomenten met het werkveld te organiseren.

Daarnaast komt duidelijk naar voren dat de doelgroep van laaggeletterde ouders heel divers is en er daarom altijd sprake moet zijn van maatwerk, waar het gaat om de aansluiting van het aanbod bij de belevingswereld en leerbehoeften van deze ouders. Beroepskrachten binnen de VVE willen wel, maar vinden het vaak lastig hierin de juiste benadering te vinden.

Het promotieonderzoek Thuis in Taal van Martine van der Pluijm en de locaties die daaraan hebben deelgenomen laten duidelijk zien dat het versterken van ouderbetrokkenheid en taalstimulering door ouders thuis geen sinecure is. De ontwikkelde 7-stappen aanpak biedt echter wel hoop en heeft de deelnemers geïnspireerd op een nieuwe manier met het thema aan de slag te gaan. Een manier, die lijkt te werken.

Gezien dit voorwerk dat in Rotterdam is verricht, zou het een mooie vervolgstap zijn om in te zetten op een pilot waarin op een soortgelijke manier als in de Thuis in Taal aanpak, samen met betrokkenen een proeftuin wordt gecreëerd om te onderzoeken wat werkt. De in dit rapport genoemde aandachtspunten en aanbevelingen zouden hiervoor het vertrekpunt moeten zijn.

Er lijkt draagvlak te bestaan voor een dergelijke aanpak en het sluit ook heel goed aan bij het gemeentelijk beleidskader De Taalspiraal, waarin de uitgangspunten en ambities voor de komende drie jaar zijn vastgelegd.

4.2 Een Rotterdamse pilot

Het Rotterdamse Beleidskader Taal 2019-2022 heeft de naam De Taalspiraal meegekregen en werd in 2019 door de Rotterdamse gemeenteraad vastgesteld. De visie, aanpak en ambities die hierin worden beschreven sluiten naadloos aan op de in dit rapport beschreven conclusies en aanbevelingen en lijkt daarmee een uitnodiging om een Rotterdamse pilot vorm te geven in de lijn van de benoemde oplossingsrichting.

Preventie staat hoog op de Rotterdamse politieke agenda. "Voorkomen is altijd beter. Zeker omdat we weten dat laaggeletterdheid tot talloze andere problemen kan leiden. We moeten een dreigende taalachterstand zo vroeg mogelijk signaleren en dan ook meteen ingrijpen. Dat geldt voor alle levensfasen en alle leeftijdsgroepen. Dus ook voor de allerjongste Rotterdammers. Als we erin slagen al in de cruciale eerste jaren - zelfs nog voordat er in groep drie een serieuze start wordt gemaakt met lezen en schrijven - een beginnende taalachterstand te signaleren en te voorkomen, dan boeken we enorme winst. Winst waar we over decennia nog de vruchten van plukken."

Men spreekt daarom van een levensloopbenadering. "Er wordt gekozen voor een aanpak waarin de allerjongste Rotterdammers samen met hun opvoeders veel meer aandacht krijgen. Omdat taalontwikkeling meteen na de geboorte begint, is het van belang dat we als gemeente en deelnemende partijen zo snel mogelijk met kinderen en hun opvoeders met taal aan de slag gaan. We laten niet langer kostbare tijd verloren gaan in deze taalgevoelige periode van het leven. Zo gaan we het 'overerven' van laaggeletterdheid en de instroom van een nieuwe groep laaggeletterde volwassenen in de toekomst tegen. In alle levensfasen spelen verschillende professionals een belangrijke rol. Voor hele jonge kinderen zijn dat bijvoorbeeld het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en de Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE).

Naarmate kinderen ouder worden, komen hier steeds meer natuurlijke partijen en organisaties bij; denk aan scholen, de bibliotheek, het bedrijf waar men gaat werken, etc. Al deze partijen en professionals zullen we (extra) gaan ondersteunen.”

Daarnaast wil de stad aansluiten bij wat mensen zelf willen bereiken, op allerlei gebieden. Hun eigen, intrinsieke motivatie vormt het startpunt. En tenslotte wordt ruimte geboden aan nieuwe ideeën, producten en inzichten. En dus ook aan nieuwe partijen die ons willen helpen de trendbreuk tot stand te brengen.

De Hogeschool Rotterdam en het CED, beiden organisaties in de stad met een brede expertise op dit onderwerp, hebben aangegeven samen met Stichting Lezen & Schrijven de krachten te willen bundelen en te gaan werken aan een gezamenlijke aanpak, waarin wordt aangesloten op gebruikte en bestaande programma's en materialen en voortgebouwd op de aanpak en uitgangspunten van Thuis in Taal, zoals dat in Rotterdam is ontwikkeld door Martine van der Pluijm van de Hogeschool Rotterdam en met de proeflocaties van Peuter & Co en pilotscholen die deelnemen.

Wat hiervoor nodig is, is ruimte en tijd om samen met het werkveld te werken aan de volgende stap: het leggen van een brug tussen de VVE en het taalaanbod voor laaggeletterde ouders in de stad. Zodat niet alleen de kinderen in de VVE hun taalvaardigheden versterken en hun onderwijskansen vergroten, maar er ook aandacht komt voor het versterken van de persoonlijke basisvaardigheden van de ouders. Op een plek waar deze ouders toch al komen en waar over een langere periode kan worden gewerkt aan die belangrijke vertrouwensband, de wederkerige relatie en de nauwe samenwerking tussen de VVE en de taalaanbieders voor de volwasseneneducatie.

Bijlage 1: Bronnen

Seelaar, E. (2012). *Alles begint thuis, echt waar. Maar hoe?. Een kwalitatief sociologisch onderzoek naar ouderbetrokkenheid vanuit het perspectief van laaggeletterde ouders*. Masterscriptie Grootstedelijke vraagstukken en Beleid Faculteit Sociale Wetenschappen Erasmus Universiteit, Rotterdam.

Van der Pluijm, M. (2014). *Taal begint Thuis, Ervaringen, tips en inspiratie voor samenwerking tussen scholen en ouders voor meer taalstimulering thuis*. Rotterdam: Programmabureau Beter Presteren, Gemeente Rotterdam (webversie).

Stichting Lezen (2017). *Leesbevordering in gezinnen met weinig leescultuur. Over het hoe en waarom van het betrekken van laagopgeleide en laaggeletterde ouders bij de leesopvoeding*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W., & Velden, R. van der (2013). *PIAAC: Kernvaardigheden voor werk en leven. Resultaten van de Nederlandse Survey 2012*.

Buisman, M (2017). [Negatieve leerervaringen van volwassenen met lage basisvaardigheden](#). Literatuurstudie. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

De Weerd, M. e.a. (2017). *Evaluatie Wijziging WEB*, Regioplan, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.

Groot, A. & Steehouder, P. e.a. (2018). *Aanpak laaggeletterdheid binnen het sociaal domein*. 's Hertogenbosch: CINOP.

Kurvers, J.(eindredactie, 2004). *Laaggeletterdheid in de Lage Landen. Hoge prioriteit voor beleid*. Den Haag: Nederlandse TaalUnie.

Van Steensel, R. e.a. (2019). *Stimulering van geletterdheid met ouder-kind-programma's voor kinderen in achterstandssituaties*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Online:

De Taalspiraal, Beleidsplan Taal in Rotterdam 2019-2022, Gedownload op 7 januari 2020 via: <https://www.rotterdam.nl/werken-leren/taal/GRO-beleidskader-taal.pdf>

Geraadpleegd op 7 januari 2020: [https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-\(vve\)](https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-(vve))

Gedownload op 7 januari 2020:

https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/LenS_Stappenplan_ouders_WEB.pdf

Geraadpleegd op 7 januari 2020: <https://www.nt2.nl/nl/dossier/nt1/hoe-laaggeletterden-basisvaardigheden>

Bijlage 2: Lijst van personen met wie is gesproken

- Gemeente Rotterdam: Esther Los (beleidsambtenaar)
- IKC IJsselmonde, St BOOR: Lieke Thomassen (directeur)
- Hogeschool Rotterdam: Martine van der Pluijm (onderzoeker en docent)
- WmoRadar: Hilda Reeuwijk (jeugd en gezinscoach)
- Kinderdam: Y. Vorage (directeur werkontwikkeling)
- Emmausschool: Coördinatoren ouderbetrokkenheid
- CED Groep: Margéke Hoogenkamp (directeur-bestuurder), Els Rietveld (account- en relatiemanager), Lisette Ligtendag (unitmanager Innovatie) en Anja de Rooij (unitmanager VVE/PO)
- Stichting Lezen & Schrijven: Maya Blom (taalregisseur), Gerlinde Podt (Interim teamleider Onderwijs en ontwikkeling), Ester van der Wiel (rayoncoördinator/regiomanager)
- Anneke Elenbaas van Ommen, zelfstandig specialist jonge kind

